

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 7 czerwca 2017 r.

Adam Bodnar

II.511.202.2017

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny

W moim zainteresowaniu pozostaje problematyka prawa do sądu w zakresie efektywnej i realnej możliwości wniesienia środka zaskarżenia w postępowaniu przyspieszonym.

Do 30 czerwca 2015 r. przepis art. 517h § 1 Kodeksu postępowania karnego (dalej „k.p.k.”) stanowił, że: „Wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku może być zgłoszony ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia albo złożony na piśmie w terminie zawitym 3 dni od daty ogłoszenia wyroku”. W związku z tym istniała dwojaka droga złożenia zapowiedzi apelacji: ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia, na którym wydano orzeczenie, albo pisemnie w terminie trzech dni od daty ogłoszenia wyroku.

Od 1 lipca 2015 r. do 14 kwietnia 2016 r. przepis ten uzyskał następujące brzmienie: „Wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku może być zgłoszony ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia albo złożony na piśmie w terminie zawitym 3 dni od daty doręczenia wyroku”. Zestawienie z art. 100 § 3 k.p.k. skutkowało tym, że podmioty uprawnione do złożenia wniosku o sporządzenie i doręczenie pisemnego uzasadnienia miały również dwojaką ścieżkę: ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia, albo pisemnie w terminie trzech dni od daty doręczenia wyroku. Obowiązek ekspediowania wyroku powstawał, zgodnie z art. 422 § 1 k.p.k., jedynie w sytuacji, gdy

podmioty uprawnione nie były obecne podczas ogłoszenia wyroku. Obecność na rozprawie skutkowałą brakiem obowiązku doręczenia wyroku (art. 100 § 3 k.p.k.). Niezłożenie więc wniosku na rozprawie zamykało drogę oskarżonemu do złożenia go później.

Ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U 2016 r., poz. 437), z przepisu art. 517h § 1 k.p.k. usunięto jedynie zdanie drugie. Zdanie pierwsze pozostało w niezmienionej postaci. Jednocześnie dokonano jednak zmiany art. 100 § 3 k.p.k., jak i art. 422 k.p.k., która pociągnęła za sobą daleko idące skutki. Z nowego brzmienia art. 100 § 3 k.p.k. wynika, że wyrok doręcza się podmiotom uprawnionym do wniesienia środka odwoławczego tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi. Zgodnie zaś z nowym art. 422 § 1 k.p.k. „W terminie zawitym 7 dni od daty ogłoszenia wyroku, strona, a w wypadku wyroku warunkowo umarzającego postępowanie, wydane go na posiedzeniu, także pokrzywdzony, mogą złożyć wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku. Sporządzenie uzasadnienia z urzędu nie zwalnia strony oraz pokrzywdzonego od złożenia wniosku o doręczenie uzasadnienia. Wniosek składa się na piśmie”.

Co do zasady więc, od 15 kwietnia 2016 r., czas do złożenia zapowiedzi apelacji rozpoczyna swój bieg od dnia promulgacji orzeczenia. Jedyne wyjątek w tym zakresie dotyczy oskarżonego pozbawionego wolności, który spełnia określone warunki. W myśl art. 422 § 2a k.p.k. „Dla oskarżonego pozbawionego wolności, który nie ma obrońcy i - pomimo złożenia wniosku o doprowadzenie go na termin rozprawy, na którym ogłoszono wyrok - nie był obecny podczas ogłoszenia wyroku, termin wymieniony w § 1 biegnie od daty doręczenia mu wyroku”.

Skutkiem nowelizacji jest znaczne ograniczenie możliwości złożenia wniosku o uzasadnienie w postępowaniu przyspieszonym. Najczęściej będzie to możliwe jedynie ustnie do protokołu od momentu ogłoszenia przez sąd wyroku aż do zamknięcia rozprawy lub posiedzenia. Jedynie w bardzo wąskiej grupie przypadków (vide art. 422 § 2a k.p.k.), termin do złożenia wniosku o uzasadnienie rozpocznie swój bieg od dnia doręczenia orzeczenia.

W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej (druk sejmowy nr 870) wskazano, iż „Rozwiązanie to w istotny sposób wzmacnia gwarancje stron, których obecność na rozprawie, w tym i na ogłoszeniu wyroku, nie będzie już - co do zasady - obowiązkowa”. Jak podnosi się w doktrynie, konsekwencje zmian „nie zostały w procesie legislacyjnym dostatecznie przemyślane¹”. Nie dostrzeżono bowiem, że zmiana art. 100 § 3 k.p.k. oraz art. 422 k.p.k. w daleko idący sposób różnicuje sytuację prawną oskarżonego w trybie przyspieszonym, któremu nie doręcza się wydanego w stosunku do niego wyroku, względem położenia podsądnego sązonego bądź w trybie przyspieszonym, (lecz do którego ma zastosowanie art. 422 § 2a k.p.k.), bądź to w postępowaniu zwyczajnym.

Aktualnie podmiot uprawniony w postępowaniu przyspieszonym musi niezwłocznie podjąć decyzję o złożeniu wniosku o sporządzenie i doręczenie pisemnego uzasadnienia takiego orzeczenia. Inaczej, po zamknięciu rozprawy, nie będzie już mógł o to wnosić. Sam cel takiego ograniczenia nie budzi wątpliwości (chodzi o możliwość szybkiego orzekania w sprawach mniej skomplikowanych pod względem faktograficznym). Poza tym, nie sposób wyprowadzić z Konstytucji RP prawa do minimalnego terminu na złożenie wniosku o uzasadnienie².

Przepis art. 517h § 1 k.p.k. określa dwa alternatywne terminy: 1) rozpoczynający się po ogłoszeniu wyroku a kończący wraz z zamknięciem rozprawy lub posiedzenia; 2) trzy dni od daty doręczenia takiego orzeczenia. W doktrynie wskazuje się, że jako zawity określono tylko ten drugi termin, co *a contrario* oznacza, że pierwszy termin jest terminem prekluzyjnym³. Prowadzi to do konstatacji, że termin do złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku przez oskarżonego w trybie przyspieszonym w większości przypadków nie będzie miał charakteru zawitego, istotnie pogarszając jego sytuację. Wynika to z faktu, iż zgodnie z art. 126 § 1 k.p.k. jedynie terminy zawite mogą zostać przywrócone. W konsekwencji, niepodjęcie stosownej czynności przed upływem terminu niezawitego skutkuje definitywną utratą uprawnienia procesowego. Pierwszy termin tj. rozpoczynający się po ogłoszeniu wyroku a kończący wraz z zamknięciem rozprawy lub posiedzenia, jako że nie został uznany za zawity, w razie uchybienia mu nie będzie mógł zostać przywrócony. Jeżeli więc

¹ S. Tarapata, O (nie)konstytucyjności art. 517h § 1 k.p.k. słów kilka, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2016, z. 3, s. 67–82

² S. Tarapata, op. cit., s. 72-73.

³ S. Tarapata, op. cit., s. 76.

nie jest się oskarżonym pozbawionym wolności, który spełnia kryteria art. 422 § 2a k.p.k., to nie można żądać przywrócenia terminu do złożenia wniosku o uzasadnienie orzeczenia. Budzi to daleko idące wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnej zasady równości wobec prawa. W dużo lepszej sytuacji znajduje się bowiem podmiot, który spełnia wymogi, o których mowa w art. 422 § 2a k.p.k.

Możliwość złożenia zapowiedzi apelacji (wniosku o uzasadnienie orzeczenia) jest elementem prawa do obrony w aspekcie materialnym (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP). Art. 517h § 1 k.p.k. służy realizacji uprawnienia do zaskarżania orzeczeń (art. 78 Konstytucji), związanego z zasadą dwuinstancyjności postępowania (art. 176 ust. 1 Konstytucji). Dwa ostatnie przepisy ustanawiają zasadę sprawiedliwości proceduralnej będącej odzwierciedleniem konstytucyjnie zagwarantowanego prawa do sądu. Na pytanie: czy art. 517h § 1 k.p.k. zapewnia równość w zakresie korzystania z konstytucyjnych uprawnień do składania środków odwoławczych od wyroków wydawanych w postępowaniach przyspieszonych przez strony procesu karnego, należy odpowiedzieć negatywnie⁴, z uwagi na fakt, że oskarżony, wobec którego znajduje zastosowanie art. 422 § 2a k.p.k. znajduje się w lepszej sytuacji niż podsądny obecny w czasie ogłoszenia wyroku albo nieobecny, jeżeli nie spełnia wymogów wymienionego przepisu. Dla przykładu, jeżeli oskarżony po wysłuchaniu wyroku zasłabnie i straci przytomność na sali rozpraw, to sąd nie powinien zamykać rozprawy, lecz wyznaczyć kolejny termin, by dać szansę złożenia zapowiedzi apelacji. W przeciwnym wypadku podsądny utraci bezpowrotnie szansę na złożenie wniosku o uzasadnienie orzeczenia. Problem dotyczy kwestii przywrócenia terminu, który nie obejmuje sytuacji osób, którym nie doręcza się wyroku z urzędu. Wystarczy zatem, aby sąd nie pouczył oskarżonego o przysługującym mu prawie do złożenia wniosku o uzasadnienie czy też nie powołał tłumacza dla oskarżonego nie władającego językiem polskim czy też obrońcy dla osoby nieporadnej, a po zamknięciu rozprawy nie będzie możliwości przywrócenia terminu do złożenia wniosku o uzasadnienie, gdyż nie jest to możliwe w sytuacji, gdy czas ten liczony jest od dnia ogłoszenia orzeczenia (a więc w znakomitej większości przypadków).

⁴ S. Tarapata, op. cit., s. 81.

Unormowanie powyższe powoduje znaczne ograniczenie prawa do sądu w zakresie efektywnej i realnej możliwości wniesienia środka zaskarżenia w stosunku do osoby, co do której nie zostały zaktualizowane przesłanki z art. 422 § 2a k.p.k. Nie ma przy tym żadnego racjonalnego uzasadnienia dla zróżnicowania zakresu uprawnienia do przywrócenia terminu do złożenia wniosku o uzasadnienie wobec podmiotów, w stosunku do których ma zastosowanie art. 517h § 1 k.p.k. *in principio*, oraz w relacji do podmiotów, o których mowa w art. 517h § 1 k.p.k. *in fine*. Powyższe zróżnicowanie narusza konstytucyjną zasadę równości. Zatem art. 517h § 1 k.p.k. jest częściowo niezgodny z art. 31 ust. 3 w związku z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 78 Konstytucji RP.

De lege ferenda należałoby zmienić przepis art. 517h § 1 k.p.k. w ten sposób, aby obydwa wskazane w tej regulacji terminy były terminami zawitymi. Można również dokonać zmiany, aby czas do złożenia wniosku o uzasadnienie, dla osoby, której nie doręcza się z urzędu wyroku, został przedłużony do trzech dni od daty jego ogłoszenia, co stanowiłoby częściowo powrót do stanu sprzed 1 lipca 2015 r. Podmiot miałby możliwość podjęcia bardziej przemyślanej decyzji o składaniu bądź niekierowaniu zapowiedzi apelacji do sądu, jednocześnie nie przedłużając nadmiernie postępowania karnego w trybie przyspieszonym⁵.

Mając na względzie powyższe, proszę uprzejmie Pana Ministra o rozważenie zainicjowania nowelizacji art. 517h § 1 k.p.k. w przedstawionym zakresie, a także o poinformowanie mnie o zajętym stanowisku w tej materii.

(-)[Adam Bodnar]

⁵ S. Tarapata, op. cit., s. 81-82.